

Klasa I Az zaoczna VII część zadań do samodzielnego wykonania z zakresu programu nauczania liceum ogólnokształcącego

Okres: 18.05.2020 – 23.05.2020

Podręcznik Wydawnictwa Stentor K. Mrowcewicz „Przeszłość to dziś” Literatura. Język. Kultura.

Nasza praca z tekstami literackimi w miesiącu maju będzie poświęcona epoce oświecenia. Kolejny etap poznawania literatury oświecenia to lektura wybranych tekstów publicystycznych Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja.

Zadanie pisemne (nieobowiązkowe) na temat: Twórcy oświecenia wobec spraw państwa i narodu.

Zwracam uwagę, że są takie tematy, które od razu inspirują do refleksji, do formułowania samodzielnych wniosków. Są i jednak takie, które mają charakter w większym stopniu odtwórczy, polegają raczej na zebraniu i uporządkowaniu odpowiednich informacji. Powyższe zadanie należy do tej drugiej grupy – sprawdza konkretną wiedzę. To jednak nie znaczy, że praca ma być nudnym przeglądem kolejnych utworów. Praca powinna zawierać wstęp, który wprowadza w temat i przedstawia koncepcję jego omówienia. Bardzo ważne jest rozwinięcie, które może prezentować krytykę nieprawidłowości w państwie, postulaty reform, wzorce osobowe związane ze sprawami ojczyzny i narodu. Zakończenie to podsumowanie przedstawionych wcześniej problemów, wnioski wartościujące.

Życzę Wam dużo przyjemności w pracy z tekstami literackimi.

Gabriela Zajac – nauczyciel języka polskiego

Rozwój publicystyki w dobie oświecenia

Od początków oświecenia, postulując konieczność rozrachunku z sarmatyzmem, ludzie pióra starali się ukazać możliwość powstania nowego typu społeczeństwa. Dlatego mówili o konieczności ukrócenia anarchii szlacheckiej przez zniesienie przywilejów liberum veto i wolnej elekcji, wzmocnienie władzy królewskiej i stworzenie nowoczesnej armii. Te cztery postulaty, wyrażone mniej lub bardziej bezpośrednio, pojawiają się w bardzo wielu utworach literackich. Najwyraźniej zaś formułowane są w publicystyce politycznej.

Publicystyka to dział piśmiennictwa zajmujący się sprawami aktualnymi, niekoniecznie w formie literackiej.

W okresie oświecenia nastąpił rozwój piśmiennictwa politycznego propagującego reformy, informującego o stanie państwa. Wtedy nie używano jeszcze terminu publicystyka, ale pisano: traktaty, broszury, ulotki, które krążyły wśród społeczeństwa. Bardzo często cechą tych publikacji była anonimowość.

Publicystyka Sejmu Czteroletniego

Gdy w roku 1788 rozpoczynał swe obrady Sejm Wielki, wszyscy bardziej oświeceni Polacy zdawali sobie sprawę, że jest to jedna z ostatnich szans uratowania chylącej się ku zagładzie ojczyzny. Podzielona wewnętrznie i osłabiona wyniszczającymi rządami dynastii Sasów Polska miała już za sobą pierwsze próby reform (1765-1768), konfederację barską i pierwszy rozbiór (1772). Lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte to działalność Komisji Edukacji Narodowej, wielka aktywność poetów i pisarzy, wprowadzanie w życie planów naprawy ojczyzny. W dobie Sejmu Czteroletniego największe umysły osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej opowiedziały się po stronie obozu reform. Byli wśród nich wybitni polscy publicyści oświeceniowi, Stanisław Staszic i Hugo Kołłątaj.

Ksiądz Stanisław Staszic (1755 – 1826) wykształcenie zdobył w seminarium duchownym oraz w paryskim Coll'ège de France. Był działaczem gospodarczym i politycznym, przyrodnikiem i filozofem, organizatorem nauki, a także pisarzem. Staszica uważa się za jedną z najwybitniejszych i najwszechstronniejszych osobowości polskiego oświecenia. W roku 1787 ukazał się jego traktat publicystyczny *Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego*, uznany jako punkt wyjścia do wszelkich prób naprawy Rzeczypospolitej, jakie zostały podjęte w czasie obrad Sejmu Wielkiego. *Uwagi...* to szkice publicystyczne, których zadaniem jest określenie warunków reformowania państwa.

Stanisław Staszic krytykuje:

- słabość militarną Rzeczypospolitej,
- niemoc struktur społeczno – gospodarczych i politycznych państwa,
- magnaterię, która oskarża o doprowadzenie ojczyzny na skraj przepaści.

W tym traktacie publicystycznym postuluje:

- ograniczenie przywilejów szlachty,
- reformy w sądownictwie, prawodawstwie oraz oświacie,
- poprawienie doli chłopów.

Kontynuacją najważniejszych myśli z *Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego* jest drugi traktat polityczny *Przestrogi dla Polski* wydany w roku 1790. Powtarza zarzuty stawiane możnowładztwu. Fragment „Do panów; czyli możnowładców” przynosi oskarżenie magnaterii o rozpustę, lekkomyślność, chciwość, marnotrawstwo, pełną pychy dumę i podłość, czyli wady doprowadzające Rzeczpospolitą do katastrofy. Staszic zwraca uwagę na tragiczną sytuację, w jakiej znaleźli się polscy chłopcy. Domaga się zniesienia liberum veto i wolnej elekcji, postuluje:

- zrównoważenia praw mieszczan z prawami szlachty i magnaterii (domaga się na przykład zniesienia zakazu nabywania ziemi przez mieszczan),
- ustanawianie praw przy pomocy zwykłej większości głosów,
- wprowadzenie władzy dziedzicznej.

Żyjący w latach 1750 – 1812 Hugo Kołłątaj był osobą duchowną, doktorem prawa i teologii. To Kołłątaj był tym rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, który przeprowadził na życzenie KEN reformę owej czcigodnej uczelni. Kołłątaj wprowadził nowe przedmioty, usunął starych, a przyjął nowych, światłych profesorów. Król odznaczył go za tę działalność medalem i zaprosił do Warszawy – a zbliżał się czas Sejmu Wielkiego. Kołłątaj odegrał wielką rolę, można powiedzieć przywódczą rolę w działalności stronnictwa patriotycznego. W okresie obrad Sejmu Wielkiego stworzył ośrodek propagandy patriotów, znany jako Kuźnica Kołłątajowska – grono ludzi wybitnych, pisarzy, uczonych, publicystów, którzy mieli walczyć o reformę ojczyzny. Należeli do niej Franciszek Dmochowski, Jan Dembowski, Franciszek Salezy Jezierski. Kołłątaj był jednym z współtwórców Konstytucji 3 Maja. W roku 1788, w momencie otwarcia obrad Sejmu Czteroletniego, ukazał się zbiór listów Kołłątaja, który jest zbiorem uwag nad ustrojem i kształtem Rzeczypospolitej. Zbiór został zatytułowany *Do Stanisława Małachowskiego, referendarza koronnego. O przyszłym sejmie Anonima listów kilka*. Dzieło jest projektem całości reform ustrojowych, zawarł w nim szereg konkretnych propozycji reform, jakie uchwalić powinien Sejm Wielki. Do najważniejszych postulatów należały:

- wzmocnienie władzy królewskiej,
- zniesienie liberum veto,
- przeprowadzenie reformy podatkowej,
- utworzenie w sejmie drugiej, przeznaczonej dla mieszczan izby,
- utworzenie i utrzymanie silnej armii, gwarantującej krajowi bezpieczeństwo.

Koncentrując się na kwestii chłopskiej, postuluje aby panowie, zamiast nieludzkiej pańszczyzny, zawierali z chłopami kontrakty (w formie czynszu lub robocizny), jak z równymi sobie pracownikami, a przede wszystkim z obywatelami.